

СУЧАСНЫЯ АСПЕКТЫ ДАСЛЕДАВАННЯ ДЗІЦЯЧАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Пятроўская Таццяна Міхайлаўна

выкладчык установы адукацыі “Гомельскі дзяржаўны педагагічны каледж імя Л.С. Выгоцкага”, аспірант установы адукацыі “Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны”
(г. Гомель, Беларусь)

Ключавыя словы: дзіцячая літаратура, крытыка, літаратурны аналіз.

У артыкуле аналізуецца розныя падыходы да даследавання дзіцячай літаратуры. Разгледжаны накірункі сучаснай крытыкі літаратуры для дзіцінства, іх асаблівасці і ўплыў на развіццё сучаснай дзіцячай літаратуры.

Дзіцячая літаратура відавочна выдзяляецца з агульных межаў літаратуры, аднак яе крытэрыі канкрэтна не вызначаны. Гэта звязана з рознымі поглядамі на такую літаратуру і яе аэнкамі. Аднак пры ўсім гэтым нельга не пагадзіцца, што дзіцяці ўспрымае кнігу як вобразнае ўвасабленне карціны свету, а магчымасці яе ўспрымання ў кожным узросце – розныя. А гэта, значыць, што, па-першае, дзіцячая літаратура павінна ўлічваць псіхалогію ўспрымання мастацкага тэксту дзецьмі і яго педагагічную накіраванасць, а, па-другое, па прычыне зноў жа вялікай розніцы ў псіхічных новаўтварэннях кожнага перыяду дзіцінства дзіцячая літаратура таксама не можа быць аднароднай. Цяжкасці ў вызначэнні межаў дзіцячай літаратуры абумоўлены і рознымі шляхамі папаўнення яе зместу. Дзіцячымі называюць і кнігі, створаныя спецыяльна для дзяцей, і творы для дарослых, якія паступова сталі папулярнымі сярод дзяцей, і літаратура, створаная самімі дзецьмі. Нягледзячы на разнастайнасць поглядаў на статус дзіцячай літаратуры, асноўным метадам яе даследавання застаецца цэласны літаратурны аналіз. Пры гэтым вызначаюцца і іншыя метадыкі даследавання, якія набываюць больш важнае значэнне менавіта пры вывучэнні дзіцячай чытацкай аўдыторыі, у прыватнасці, псіхалагічнае ўспрыманне твора дзецьмі рознага ўзроста і сацыялагічны аналіз чытацкіх інтарэсаў дзяцей, меркаванняў іх бацькоў на гэты конт. І нарэшце, дзіцячая кніга даследуецца як прадмет мастацтва, аналізуецца адпаведнасць ілюстрацый і зместу твора, даецца рэдактарская аэнка кнігі. Як правіла, даследчыкі дзіцячай літаратуры часта выкарыстоўваюць некалькі метадаў, якія і вызначаюць задачы такога даследавання.

Аналіз айчынных сучасных артыкулаў па дзіцячай літаратуры дазваляе вылучыць наступныя яе віды крытычных артыкулаў.

1) *Крытыка рэкамендацыйная* прадстаўлена артыкуламі-рэцэнзіямі і агляднымі артыкуламі з пералікам і ацэнкай сучасных твораў. Часта ў такіх артыкулах даецца не столькі мастацкі аналіз твора, колькі аналізуюцца асаблівасці яго ўспрымання дзецьмі. Аўтары спрабуюць апісаць эфекты, за кошт якіх працуе тая ці іншая кніга. Прычым, гэтыя эфекты хутчэй псіхалагічнага плану, а не літаратуразнаўчага. Лепшым узорам такой крытыкі з’яўляецца артыкул “Сучасная беларуская літаратура для маленькіх чытачоў” Л. Алейнік (“Полымя”). Аўтар не толькі дае агляд сучасных твораў, але і часта звяртаецца да непасрэднага ўспрымання кнігі чытачом, і яе заўвагі на гэты конт даволі карысныя. Так, Л.Алейнік не зусім згодна з узроставай маркіроўкай некаторых твораў, якая можа ў выніку стаць перашкодай на шляху да чытача, бо менавіта на яе арыентуюцца дарослыя пры выбары кнігі для дзіцяці. Звяртаецца аўтар і да прыкладаў рэальнага ўспрымання кнігі дзецьмі: “Між іншым, выхавацелі дзіцячых садкоў неаднаразова сведчылі, што асаблівай пашанай гэтая кніжка Людмілы Рублеўскай (“Прыгоды мышкі Пік-Пік”) карыстаецца ў дзіўчынак [1, с. 130]”. Заўвага вельмі карысная, бо, па-першае, яна сведчыць аб тым, што кніга карыстаецца папулярнасцю, а, па-другое, удала “працуе” на жаночую аўдыторыю, якая ў большасці выпадкаў і шукае кнігу для сваіх дзяцей ці навучэнцаў. Д.П. Зылевіч, з’яўляючыся не толькі даследчыкам, але і маючы непасрэдныя адносіны да выдавецкай справы, крыху з іншага боку асвятляе кніжныя навінкі сучаснай дзіцячай літаратуры. У артыкуле “Асноўныя тэндэнцыі развіцця сучаснай беларускай дзіцячай літаратуры” (Народная асвета) яна адзначае асаблівасці развіцця выдавецтва дзіцячых кніг. У прыватнасці аналізуецца такая рыса як універсалізацыя сучаснай дзіцячай кнігі, г.зн. аўтары імкнуцца зрабіць твор цікавым і для дарослага.

2) *Праблемная крытыка*. Аўтары артыкулаў адзначанай катэгорыі імкнуцца разабрацца ў праблемах, якія сёння існуюць у дзіцячай літаратуры, стварыць пэўны рэцэпт ідэальнай кнігі для сучасных дзяцей. Да такога віду крытыкі адносіцца, напрыклад, артыкул А. Бязлепкінай “Дарослая дапамога дзіцячай літаратуры”, у якім аўтар дае сваё суб’ектыўнае бачанне паспяховай кнігі для дзяцей. Прычым, калі папярэдні від крытыкі носіць суцэльна пазітыўны характар, то ў дадзенай катэгорыі дапушчальны менавіта негатыўныя крытычныя заўвагі ці пытанні, які носяць дыскусійны характар. Аўтар нават сама прыводзіць у прыклад сваю палеміку з В.Гапеевым: “Спрачаліся наконт шматслойнасці сюжэта. В. Гапееў пацвярджаў прыкладамі, што простыя творы з выразнай мараллю цудоўна ўспрымаюцца чытачамі, я ж настойвала на тым, што твор мусіць быць цікавы і бацькам, і дзецям (але прачытвацца імі на розных узроўнях)”[2]. Фактычна, аўтар гаворыць пра ўніверсалізацыю, але пры гэтым настойвае на тым, што аўтар

не павінен пакідаць дзецям выбара, калі размова ідзе пра мараль твора. Размова пра дзіцячую літаратуру вельмі часта ператвараецца ў фармат “круглага стала” з-за адсутнасці пэўнай сувязі з яе чытачом. У гэтым плане вельмі ўдалай атрымалася дыскусія, распачатая на старонках “Польмя” “Экстрэмальна небяспечны занятак”, дзе све меркаванні выказвалі не толькі даследчыкі ад літаратуры, але і настаўнікі, пісьменнікі, а самае галоўнае студэнты, якія па ўзросту бліжэй за ўсё адпавядаюць той самай мэтавай аўдыторыі.

3) *Эстэтычная крытыка*. Артыкулы дадзенай катэгорыі фіксуюць увагу менавіта на мастацкіх вартасцях кнігі. Прычым размова ідзе не толькі пра літаратурны аналіз твора, але і пра мастацкасць афармлення кнігі. Такая крытыка прадстаўлена меншай колькасцю артыкулаў, бо ў адрозненні ад першых дзвюх адрасавана спецыфічнаму чытачу. Аўтары імкнуцца знайсці мастацкія эфекты, якія працуюць на ўспрыманне твораў дзецьмі. Як прыклад эстэтычнай крытыкі можна разглядаць артыкул Алейнік Л. В. “Сучасная беларуская проза для дзяцей і юнацтва як сродак інкультурацыі : (на прыкладзе рамана Людмілы Рублёўскай «Забіць нягодніка, альбо Гульня ў Альбарутэнію»)”. Даследчыца аналізуе прыёмы, пры дапамозе якіх ствараецца ў творы сацыякультурны кантывуум, якім чынам можа паўплываць рэалізаваны ў творы гістарычны твор на асобу падлетка. Такім чынам, аналіз мастацкасці твора здзяйсняецца дзеля вызначэння яго педагагічнай значнасці.

Такім чынам, агляд сучаснай крытыкі дзіцячай літаратуры дазваляе вылучыць наступныя яе віды: рэкамендацыйная, праблемная і эстэтычная. Сучасныя канцэпцыі даследавання дзіцячай літаратуры ўключаюць у сябе як класічны літаратурны аналіз твораў, так і псіхалагічную экспертызу, сацыялагічнае даследаванне, вызначэнне асаблівасцяў сучаснай дзіцячай субкультуры.

Літаратура

1. Алейнік, Л. Сучасная беларуская літаратура для маленькіх чытачоў / Л. Алейнік // Польмя. – 2002. – № 3. – С. 128–139.
2. Бязлепкіна, А. Дарослая дапамога дзіцячай літаратуры: як пісаць, рэкламаваць і выкладаць літаратуру для дзяцей / А. Бязлепкіна // Маладосць / Электронны рэсурс. – 2011. – № 9. – Рэжым доступу : [//www.maladost.lim.by/?p=265](http://www.maladost.lim.by/?p=265). – Дата доступу : 12.03.2012
3. Асноўныя тэндэнцыі развіцця сучаснай беларускай дзіцячай літаратуры / Народная асвета. – 2014. – № 6. – С. 92–96.
4. Алейнік, Л. Сучасная беларуская проза для дзяцей і юнацтва як сродак інкультурацыі (на прыкладзе рамана Людмілы Рублёўскай «Забіць нягодніка, альбо Гульня ў Альбарутэнію») / Л. Алейнік // БДУВеснік БДУ. Серыя 4, Філалогія. Журналістыка. Педагогіка. – Мінск : БДУ. – 2014. – № 1. – С. 16–20